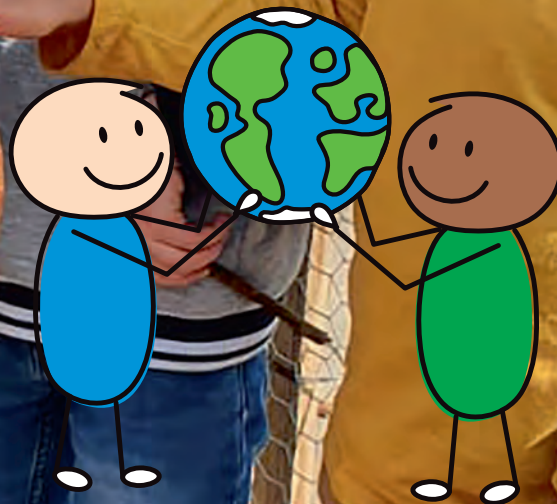

mei 2022

marktplaats 28

MAGAZINE VAN DE STICHTING AGORA

Ecosfeer

Wetenschap
& groen

Natuur:
essentieel
voor kinderen

Buiten leren,
bewegen en
ontdekken

De school-
moestuin:
groeïend
fenomeen

inhoud nr 28

- 3 Marktwaarde
- 4 Waarom is natuur goed voor kinderen?
- 8 De ecosfeer; cruciaal onderdeel van het bildungsmodel
- 11 Boekentips
- 12 Het goede doen. Groenere schoolpleinen in Zaanstad
- 15 Wij-land een echte Eco-school
- 15 Hoe denken de kinderen over hun Eco-school en het groene speelplein?
- 15 Inspiratiemiddag Ecomarkt Agora
- 16 De Piramide groeit!
- 17 Natuurbeleving binnen TintelTuin
- 18 Buiten leren op een natuurrijk, gezond schoolplein
- 19 Boekentips
- 20 Duurzaam onderwijs
- 22 Schoolmoestuin: een rijke leeromgeving
- 26 Genieten van Groen
- 27 Leren aan de Zaan 9
- 27 Colofon

Van de redactie

Deze Marktplaats staat geheel in het teken van **GROEN**. Duurzaamheid en Bildung zijn beide beloftes/kernwaarden van onze organisatie. We geven hier o.a. invulling aan door aandacht en zorg te hebben voor onze natuurlijke omgeving. Vanuit de overtuiging dat we goed moeten zorgen voor wat we hebben, vanuit de wens om iets moois achter te laten voor de

volgende generaties en vanuit de wetenschap dat de kinderen die aan ons zijn toevertrouwd dit hard nodig hebben in hun ontwikkeling. Waarom de natuur van belang is voor de ontwikkeling van kinderen, hoe dat bij Agora vorm wordt gegeven en wat er allemaal mogelijk is, lees je in deze Marktplaats terug. Hopelijk is dit een inspirerende editie die tot groei leidt!

markt
waarde

Het is een voorrecht om in het onderwijs te mogen werken

marktplaats, de eigen glossy van Agora, het blijft een bijzonder ding. Een periodiek waarin Agora zowel intern als extern communiceert over het onderwijskundig beleid dat gevoerd wordt. Praktisch, beleidsmatig en op basis van inzichten uit de wetenschap. Daarom vraagt de redactie ook altijd bijdragen vanuit de scholen, van de beleidsmakers en de wetenschap. Het blad bestaat ongeveer 20 jaar en de lijn is consistent en altijd verbonden met wat er speelt. Van ondernemend leren, het gezamenlijke project bij de start van Agora, via de komst van passend onderwijs en continu verbeteren naar de beloften die aan ouders en kinderen worden gedaan tot het werken aan de invoering van Bildung. Een rijkdom aan onderwijsinhoud. Altijd gericht op wat kinderen nodig hebben: een goede voorbereiding op de volwassenheid zodat kinderen een positieve bijdrage kunnen leveren aan een welvarende samenleving. Dit in het belang van het kind zelf en in het belang van de maatschappij.

vanuit de samenleving, de toenemende kansenongelijkheid, laaggeletterdheid die groeit, de noodzaak om meer inclusief te denken, de ene crisis die de andere opvolgt, het is nogal wat. Toch kan Agora met haar bildungsmodel een rijke inhoud creëren, waarmee kinderen goed voorbereid worden op een onvoorspelbare toekomst. Die kinderen sterk maakt om deze toekomst in het volste vertrouwen in te gaan. Bildung daagt kinderen uit om volwassen te worden. De leraar is daarbij de bepalende factor. Dat maakt onderwijs kwetsbaar maar o zo rijk en mooi.

Ik neem afscheid van Marktplaats, ik neem afscheid van Agora, maar ik neem geen afscheid van alle mooie momenten die Agora en haar scholen hebben gegeven. Die hebben mij gevoed en gevormd. Ik hoop dat de rijkdom van onze stichting nog lang kinderen naar volwassenheid mag brengen. ◀

Rien Spies

Het is een voorrecht om in het onderwijs te mogen werken. Al die leraren, ondersteuners en staf- en beleidsmedewerkers maken samen dat mooie onderwijs. Zolang Agora bestaat zijn er al 20.000 kinderen die op deze scholen mochten leren, spelen en ontmoeten. Vaak met vallen en opstaan, maar altijd begeleid door mensen met passie en inzet.

Het onderwijs staat onder druk. Het tekort aan personeel, de grote uitdagingen

Waarom is natuur goed voor kinderen?

| Auteur: Agnes van den Berg |

Kinderen groeien tegenwoordig op in een vrijwel volledig digitale wereld. Er blijft maar weinig tijd over om buiten te spelen, en in aanraking te komen met de vrije natuur. Terwijl dat nu juist zo belangrijk is voor opgroeiende kinderen. Waarom? In dit artikel vertel ik meer over de voordelen van het buiten zijn in de natuur voor kinderen. Dit doe ik aan de hand van vier kernwaarden van natuur: zintuigen, vrijheid, weerbaarheid en verbinding.

Natuur prikkelt de zintuigen

De natuur zit vol met dingen die de aandacht trekken en onze zintuigen prikkelen. Door te proeven, kijken, luisteren, ruiken en te voelen ontdekken kinderen de wereld en wordt hun cognitieve ontwikkeling gestimuleerd.

Zachte fascinatie

De eigenschap van natuur om onze aandacht te trekken wordt 'zachte fascinatie' genoemd. Voorbeelden zijn: hoe de blik van een kind automatisch wordt getrokken naar een blaadje dat naar beneden dwarrelt, een vlinder die voorbij fladdert, of wolken die langs de horizon schuiven. Maar het treedt ook op bij andere zintuigen: oren die zich spitsen bij het zingen van een merel, een strand dat onweerstaanbaar uitnodigt om op blote voeten te lopen, of een bloeiende bloem waar je wel even aan moet ruiken. Uit deze voorbeelden blijkt de kracht van natuur als prikkel voor het opdoen van aangename zintuiglijke ervaringen.

Rem op stress

De ervaring van zachte fascinatie kost vrijwel geen moeite, waardoor er rust en ruimte in het hoofd komt, met gunstige effecten op de zelfbeheersing en andere hoogontwikkelde (executieve) cognitieve vaardigheden. Tegelijkertijd treedt het 'parasympathische zenuwstelsel' in werking. Dit zenuwstelsel wordt ook wel

het 'rempedaal' van het lichaam genoemd. Het zorgt er voor dat hartslag en bloeddruk dalen, en spieren en organen voldoende bloed en zuurstof krijgen. Hierdoor wordt stress afgeremd, en kunnen lichaam en geest zich herstellen en zich opladen voor nieuwe uitdagingen.

Fractale vormen

Waarom vinden kinderen (en volwassenen) de natuur zo boeiend? Er zijn aanwijzingen dat het iets te maken zou kunnen hebben met de speciale vormtaal van natuur. De natuur wordt gekenmerkt door grillige, zichzelf herhalende patronen. Een tak van een boom weerspiegelt de structuur van de hele boom, een stukje van een bloemkool is weer een klein bloemkooltje op zich. Ook natuurgeluiden en andere natuurlijke fenomenen, zoals wolken en de horizon, vertonen fractale kenmerken. Fractale patronen zijn fascinerend, omdat ze complex zijn, maar toch een bepaalde ordening hebben. Doordat dezelfde structuren steeds weer terugkeren, is fractale informatie bovendien ook makkelijk te verwerken.

In de natuur voel je je vrij

Buiten in de natuur hebben kinderen volop bewegingsvrijheid. Zodra ze in de vrije natuur zijn, beginnen ze te rennen, springen, klimmen, graven, balanceren, glijden, gooien, rollen. Allemaal

Noot: Dit artikel is een bewerking en update van een hoofdstuk uit een eerder verschenen 'white paper' getiteld 'Geef kinderen de natuur terug', in opdracht van Natuurmonumenten (Van den Berg & Beute, 2019).

"MENSEN HEBBEN DIRECT CONTACT MET DE NATUUR NODIG VOOR HUN WELZIJN EN GELUK"

bewegingen die belangrijk zijn voor de motorische ontwikkeling, en uiteindelijk ook voor de zelfregulatie en motivatie.

Affordances en losse materialen

Dat kinderen zich zo vrij en uitgelaten voelen in de natuur komt omdat deze veel kwaliteiten heeft die uitnodigen om te bewegen. Een boom met een lage zijtak nodigt uit om er

in te klimmen, een boomstam over een sloot daagt uit om al balancerend naar de overkant te komen, en losse grond vraagt om het graven van een gat. Deze 'uitnodigende kwaliteiten' worden aangeduid met de Engelse term 'affordances'. De omgeving lokt het kind uit tot een bepaald gedrag, dat aansluit bij de behoeften en mogelijkheden van het kind, en het kind helpt om de eigen grenzen te ontdekken.

Een ander kenmerk van natuur is dat er grote hoeveelheden ruwe materialen aanwezig zijn waar kinderen zelf betekenis en vorm aan kunnen geven. Denk bijvoorbeeld aan takken, bladeren, zand en water. Dergelijke materialen stimuleren de vindingrijkheid, creativiteit en het doen van ontdekkingen. Een stapel takken wordt een hut, een hoop zand wordt een kasteel.

Gelukshormoon

De ervaring van 'flow' (opgaan in het moment) die kinderen hebben tijdens vrij spel is zelfs in de hersenen zichtbaar. Hierbij is een centrale rol voor dopamine weggelegd. Dopamine is een boodschapper van het zenuwstelsel die ook wel wordt aangeduid als 'gelukshormoon'. Tijdens intrinsiek gemotiveerd gedrag zoals spelen in de natuur komt dopamine vrij. Dit maakt dat kinderen zich beter kunnen motiveren voor school en andere meer verplichte dingen.

Natuur maakt weerbaar

De natuur is niet alleen maar mooi en leuk, het kan er ook best wel eng en gevaarlijk zijn. Denk aan enge beestjes, een glibberige boomstam over een sloot, of een moeilijk te beklimmen boom. Het bijzondere is dat natuurangst vaak ongegrond of overdreven is en daardoor relatief makkelijk kan worden overwonnen. De natuur is dus een ideale omgeving voor een kind om de uitdaging aan te gaan en angst de baas te worden.

Sublieme ervaring

Het overwinnen van diepgewortelde natuurangsten geeft een gevoel van euforie, een sublieme ervaring waarin kinderen beseffen dat de natuur respect en ontzag verdient. Ook de hersenen worden er sterker van. De structuur van onze hersenen ligt namelijk niet vast, maar past zich aan op basis van ervaringen die we in het leven opdoen. Dit wordt 'neuroplasticiteit' genoemd. Plastische (of plooibare) hersenen zijn in staat om neuronen

zowel anatomisch als functioneel te regenereren, en om nieuwe verbindingen te vormen. Leren in het algemeen, en in het bijzonder de indringende leerervaringen die ontstaan tijdens het overwinnen van natuurangst, stimuleert de plasticiteit van de hersenen. Dit helpt kinderen om met meer zelfvertrouwen nieuwe en onverwachte situaties tegemoet te treden.

Oude vrienden

Natuur maakt kinderen ook lichamelijk meer weerbaar via het mechanisme van de 'microbiële immuneregulatie'. Kort samengevat komt het er op neer dat natuurlijke omgevingen allerlei micro-organismen en parasieten bevatten waar mensen al sinds prehistorische tijden nauw mee samenleven. Denk bijvoorbeeld aan bacteriën in uitwerpselen van dieren, wormen, en schimmels. Om te

kunnen overleven heeft ons immuunsysteem zich aangepast aan deze ziekteverwekkers en zijn het geen vijanden meer maar 'oude vrienden' die essentieel zijn voor een goede immuneregulatie. Er zijn steeds meer aanwijzingen dat een bepaalde mate van blootstelling aan micro-organismen belangrijk is voor een evenwichtige immuneregulatie.

Natuur verbindt

Mensen zijn onderdeel van de natuur en hebben honderdduizenden jaren in en met de natuur geleefd. Volgens de 'biofilia theorie' zijn mensen hierdoor onlosmakelijk verbonden met natuur, en hebben direct contact met natuur nodig voor hun welzijn en geluk. Voor kinderen die opgroeien in een stedelijke omgeving met weinig groen is dit echter niet vanzelfsprekend. Telkens wanneer een kind de band met natuur kan bevestigen door direct contact met de natuur heeft dit positieve gevolgen voor zijn of haar sociaal-emotionele ontwikkeling en houding tegenover de natuur.

Magische momenten

Natuurlijke speelplekken zijn plekken om te dromen en fantaseren, om 'in gedachten weg te vliegen naar verre onbekende oorden'. Kinderen zijn van nature nieuwsgierig, en in de natuur vinden ze volop dingen om zich over te verwonderen: een vlinder die ontpopt uit een rups, wolven die voorbij drijven, een oeroude boom met wortels tot diep in de aarde. Dergelijke momenten van verwondering worden ook wel 'magische momenten' genoemd. Tijdens een magisch moment beseft een kind dat het zelf onderdeel is van de natuur, en dat andere levende wezens respect verdienen. Zulke ervaringen versterken de band met natuur, zijn vormend voor de eigen identiteit, en worden vaak een leven lang herinnerd.

Levende natuur

Er zijn verschillende vragenlijsten en tests beschikbaar, waarmee in

kaart kan worden gebracht in hoeverre een kind zichzelf, bewust en onbewust, ziet als onderdeel van de natuur. Onderzoekers in Canada toonden aan dat schoolkinderen zich meetbaar meer verbonden voelen met natuur nadat ze een bezoek hebben gebracht aan een diertuin, park of andere natuurlijke omgeving, terwijl virtueel contact met natuur (bijv. door spelen van een computerspel) niet leidt tot meer verbondenheid. Dit bevestigt het belang van direct, zintuiglijk en lichamelijk contact voor het bevestigen en versterken van de verbondenheid met de natuur.

Samenvatting

We weten steeds meer over het belang van natuur voor kinderen. Voor de overzichtelijkheid heb ik de huidige kennis, zoals besproken in dit artikel, samengevat in een tabel. Daar moet ik wel bij vermelden dat er meer overlap is tussen de verschillende kernwaarden dan de tabel suggereert. Alle genoemde vormen van natuurbeleving hebben bijvoorbeeld een positief effect op de stemming, en versterken in meer of mindere mate het zelfvertrouwen en de vorming van een eigen identiteit. De kennis over het belang van natuur voor kinderen is nog volop in beweging, en voor een deel nog gebaseerd op aannames. Wat dit artikel hopelijk wel duidelijk maakt is dat de natuur kinderen veel te bieden heeft. Het is daarom één van de grootste uitdagingen van onze tijd om kinderen te verbinden met natuur. Scholen kunnen hierin een belangrijke rol spelen, bijvoorbeeld door vergroening van schoolpleinen en het aanbieden van natuurprogramma's. Waardoor alle kinderen, ook als ze van thuis weinig natuurervaring meekrijgen, kunnen profiteren van de gezondheidsvoordelen van natuur. ◀

KERNWAARDEN NATUUR

	ZINTUIGEN	VRIJHEID	WEERBAARHEID	VERBINDING
NATUURBELEVING KIND	<ul style="list-style-type: none"> • verhoogd zintuiglijk bewustzijn • zachte fascinatie 	<ul style="list-style-type: none"> • vrij spelen met losse materialen • eigen grenzen ontdekken 	<ul style="list-style-type: none"> • confrontatie met angst • sublieme ervaring 	<ul style="list-style-type: none"> • magische momenten • besef van zelf als onderdeel van natuur
WELZIJN	<ul style="list-style-type: none"> • positieve stemming, betere concentratie • minder stress 	<ul style="list-style-type: none"> • 'flow' • creativiteit 	<ul style="list-style-type: none"> • euforie, overwinnen angst • zelfvertrouwen 	<ul style="list-style-type: none"> • geluk • verbondenheid
COMPETENTIES	<ul style="list-style-type: none"> • cognitieve vaardigheden • betere stressregulatie 	<ul style="list-style-type: none"> • motorische vaardigheden • betere zelfregulatie/motivatie 	<ul style="list-style-type: none"> • emotie-regulatie vaardigheden • betere regulatie afweersysteem 	<ul style="list-style-type: none"> • sociale vaardigheden • vorming eigen identiteit
WERKZAME BESTANDDELEN NATUUR	<ul style="list-style-type: none"> • fractale vormen 	<ul style="list-style-type: none"> • affordances en losse materialen 	<ul style="list-style-type: none"> • 'enge beestjes' en andere uitdagingen 	<ul style="list-style-type: none"> • dieren, planten en alles wat 'groeit en bloeit'

De ecosfeer; cruciaal onderdeel van het bildungsmodel

| Auteur: Marc van de Geer, directeur EBS Het SchatRijk |

In dit artikel wordt de verbinding en samenhang belicht tussen de Koers van Agora, het projectplan bildung en welke ontwikkelingen we de komende jaren tegemoet gaan rond het thema 'ecosfeer'.

Op onze scholen is het onderwijs voor een belangrijk deel ingericht rond bildung. Hiermee beoogt Agora een goede voorbereiding van de leerlingen op hun actieve deelname aan de samenleving. Dat 'actieve' duidt op de verwachting dat de leerlingen, ook in hun volwassen leven, niet achterover zullen leunen, maar bewust, participierend en vanuit eigen mogelijkheden, zullen bijdragen

aan 'een betere wereld'. Op het gebied van de ecosfeer zijn er grote zorgen. Naar verwachting zullen veel noodzakelijke innovaties én gedragsverandering bijdragen aan een betere en herstelde balans. Agora wil haar leerlingen

vanuit goed onderwijs toerusten voor hun bijdrage aan die ontwikkelingen.

Bildungsagoramodel

In het bildungsagoramodel kleurt de schil om de trainings- en levenssferen heldergroen op. Dat duidt op het grote belang van die sfeer; zonder de ecosfeer zou het leven ophouden te bestaan. De ecosfeer is wat we inademen, omringt ons altijd en overal en draagt in belangrijke mate bij aan ons welbevinden. Het is dé voorwaarde voor ontwikkeling voor mens, plant en dier. De ecosfeer omvat de natuur, het klimaat, het milieu, de flora en de fauna. Het onderwijs heeft in deze groene sfeer een belangrijke taak. Er kan toekomstgericht onderwijs voor zowel binnen als buiten ingericht worden.

Kennismaking met de ecosfeer

Het is niet verwonderlijk dat de ecosfeer in dit model alles omvat en dat het belangrijk is dat de leerlingen bewust gemaakt worden van het grote belang van een gezonde ecosfeer en wat wij daaraan zelf kunnen bijdragen. Het gaat daarbij lang niet alleen om kennis, maar ook om beleving, ervaring en de verwondering, die kinderen al spelend en werkend opdoen. Juist door het leren kennen van de ecosfeer in al z'n rijkdom, wil Agora dat kinderen opgroeien met respect, liefde en waardering voor de flora en fauna en dus voor het leven.

De link naar levensbeschouwelijk onderwijs en burgerschap, verbonden met belangrijke begrippen als goed rentmeesterschap, persoonsvorming en schepping, is hierbij al snel gemaakt. Als kinderen van jongs af aan leren verantwoordelijkheid te dragen voor hun omgeving, mag verwacht worden dat zij ook later, als (jong)volwassenen, zorgvuldig omgaan met die verantwoordelijk en dus met het leven binnen de ecosfeer.

Koers 2019-2023

In de Koers van Agora zijn vijf beloften opgesteld over bijzonder onderwijs, inclusie, talentontwikkeling, bildung en duurzaamheid. Vanuit deze beloften is bildung ook één van de speerpunten waaraan in de looptijd van dit Koersplan wordt gewerkt. De scholen van Agora hebben de beloften en speerpunten ook vertaald naar eigen speerpunten van de school. In veel plannen is terug te lezen, dat scholen hieronder ook aandacht besteden aan thema's als duurzaamheid en de ecosfeer. Het projectplan bildung van Agora, hoewel dynamisch van aard en onderwerp van voortdurende reflectie, geeft nog meer houvast. Wat wil Agora realiseren:

- De school besteedt in haar curriculum aandacht aan de ecosfeer, als cruciaal onderdeel van het bildungsmodel. De school werkt systematisch aan het inrichten van een groene, rijke leeromgeving binnen en buiten.
- Directeuren en de teams erkennen de rol van de school om bij

Bildung is één van de beloftes van Agora

Op de scholen van Agora werken we aan de brede vorming van kinderen. Voor deze brede vorming gebruikt Agora de term bildung. Het betekent in feite: worden wie je al bent. Bildung is een proces van (begeleide) persoonlijke ontwikkeling waarbij kinderen kennis maken met de culturele en maatschappelijke kanten van de wereld waarin ze leven. Scholen zetten in op de ontwikkeling van competenties als samenwerken, communiceren, creativiteit, kritisch denken, zelfsturend en probleemoplossend vermogen, culturele sensitiviteit en sociaal bewustzijn. Hierdoor ontwikkelt een kind een sterke identiteit, waardoor het stevig kan staan en wendbaar is in een veranderde omgeving. Bij het vormgeven van bildung op onze scholen geven de doeldomeinen kwalificatie, socialisatie en subjectivering ons richting. Naast deze doeldomeinen gebruiken we het bildungsagoramodel om ons onderwijs vorm te geven. Door te leren van en in de vier levenssferen: **privé, privaat, publiek en politiek** en te leren in de vier **trainings-sferen: religie, sport, cultuur en wetenschap**. De sferen worden met elkaar verbonden door de agora, de marktplaats, over te steken. Om de sferen heen zit de **Ecosfeer**, die voor de natuur, het milieu en het klimaat staat.

"KINDEREN LEREN VAN JONGS AF AAN VERANTWOORDELIJKHEID TE DRAGEN VOOR HUN OMGEVING"

te dragen aan de omgeving waarin de school staat.

- * De school heeft oog voor milieu issues. Afval wordt gescheiden, er liggen zonnecollectoren op het dak en er wordt aan gewerkt om het gebouw te verduurzamen.
- * De school heeft een groen schoolplein gerealiseerd, waar kinderen in contact komen met natuur. Deze speelplaats heeft een integrale rol in het lesprogramma, zoals wetenschap & techniek en onderzoekend en ontdekkend leren. Hieruit vloeien diverse activiteiten voort en de verbinding met burgerschap ligt hierbij voor de hand.

Het thema van de Kinderboekenweek, van 5 t/m 16 oktober 2022, is Gi-Ga-Groen. Tijdens dit thema wordt de natuur in het zonnetje gezet. Er zullen boeken verschijnen over dieren, ontdekkingsreizen, avonturen buiten, het bos, vogel spotten, over boomhutten bouwen en planten kweken. Boeken over bedreigde diersoorten, het klimaat en milieu. Een actueel onderwerp

dat heel goed aansluit bij onze aandacht voor de ecosfeer!

Praktisch

Veel van de scholen zetten grote stappen om dit concreet te maken. Wat kunnen wij van hen leren?

Op de scholen worden 'betekenisvolle oefenplaatsen' ingericht. Op deze plaatsen maken de kinderen kennis met aspecten van de natuur. Enkele voorbeelden:

- * Moestuinen zijn ideale plekken, waar kinderen per definitie veel ontdekken over de natuur. Niet alleen leren zij over de herkomst van hun voedsel, maar ook ontdekken zij hoe plant en dier samenwerken. Scholen die meer willen, organiseren voedingslessen.
- * In de moestuinwinkel verkopen kinderen producten uit de moestuin. Zij passen hun rekenvaardigheden toe, leren beleefd klanten te helpen en presenteren hun producten netjes.
- * Scholen richten ateliers in, waar kinderen planten en bodemdierjes onderzoeken. Microscopen en loepotjes brengen de natuur dichterbij.
- * Veel scholen maken actief gebruik van het aanbod van het Zaans Natuur & Milieu Centrum (ZNMC), dat een rijk aanbod verzorgt voor de basisscholen. Van Klara de Kip tot boottochten in het Guisveld.
- * Scholen besteden de nodige aandacht aan buitenlessen op het groenblauwe schoolplein en helpen kinderen hiermee om meer in aanraking te komen met de natuur.
- * Er vindt afvalscheiding plaats. Het zal niet lang meer duren voor alle scholen papier, GFT, plastic en restafval scheiden.
- * Binnen wereldoriëntatie is genoeg aandacht voor biologie.
- * Enkele scholen hebben speciale borden op de speelplaats geplaatst, met afbeeldingen en namen van vlinders, insecten of vogels.

- * Steeds meer scholen zijn een Gezonde School. Denk hierbij aan de themacertificaten die verkregen kunnen worden voor voedsel & water, milieu & natuur en bewegen & sport.
- * De meeste scholen grijpen grote landelijke activiteiten als de Boomfeestdag, Warme Truiendag, Nationale Tuinvogeltelling en de Nationale Buitenlesdag aan voor hun onderwijs. Deze bieden veel aanknopingspunten om met kinderen aan de slag te gaan met aspecten van de ecosfeer. Vaak verschijnen er kant en klare lespakketten rond deze thema's, die voor de nodige verdieping en inspiratie kunnen zorgen.

Dit voorjaar heeft IVN, instituut voor natuureducatie, op zo'n 80 basisscholen het 'Project Binnenbos' uitgezet. Een flink project, waarbij de kinderen veel planten krijgen voor in het lokaal, daar zorg voor dragen, leren die te stekken en kennis verwerven over de flora.

Initiatieven

Agora ziet veel kansen om de ecosfeer op haar scholen te versterken en heeft daarom besloten tot een bovenschoolse bijdrage van € 5000,- voor iedere school, die aan de slag wil gaan met het vergroenen van het schoolplein.

Agora participeert daarom ook in een werkgroep, waarin gemeente Zaanstad en de schoolbesturen in Zaanstad samenwerken om de schoolpleinen in een tijdsbestek van tien jaar te vergroenen. Dit plan is onlangs gedeeld met alle basisscholen in de Zaanstreek en meerdere scholen gaan aan de slag met hun speelplaats.

Ook is er bij nieuwbouwprojecten steeds meer aandacht voor duurzaamheid, welbevinden en gezondheid.

Op dinsdag 5 april deden al onze scholen mee aan de Nationale Buitenlesdag. De speciale buitenlesbox, die bovenschools bekostigd is, werd hierbij goed ingezet. Er is veel ervaring opgedaan met het verzorgen van buitenlessen en de waarde van een inspirerende en rijke leeromgeving buiten is opnieuw benadrukt.

Ten slotte

Al deze activiteiten en rijke initiatieven zullen echter een blijvend karakter moeten krijgen in het curriculum van de scholen. Alleen zo kan een duurzame ontwikkeling tot stand worden gebracht, die bijdraagt aan de ontwikkeling van de leerlingen. Directeuren en schoolteams wacht de mooie opgave om ook ten aanzien van de ecosfeer 'beleidsrijk' te handelen. ◀

BOEKEN TIPS

1

Natuurlijk Buiten rekenen, rekenactiviteiten voor jonge kinderen

"Als kinderen buiten spelen, zijn ze ongemerkt bezig met allerlei rekenkundige concepten. Ze proberen uit wie het snelste is, sjouwen met zware takken, verzamelen zo veel mogelijk kastanjes of zoeken de diepste plas om in te stampen. Door aan te sluiten bij dit spontane spel, kun je op een natuurlijke manier rekenen met jonge kinderen. Dit boek laat je zien hoe je dat doet. Het biedt veel verrassende ideeën om rekenkundige concepten te verkennen met kinderen van 3 tot 7 jaar. Dat doe je buiten, met diverse materialen die voorhanden zijn."

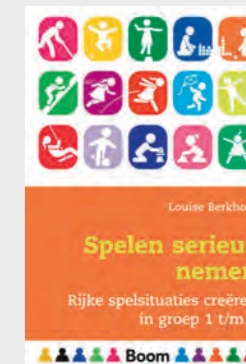

Juliet Robertson / uitgeverij Bazalt / ISBN 9789461183071

2

Spelen serieus nemen, Rijke spelsituaties creëren in groep 1 t/m 8

Spelen in groep 1 t/m 8 van de basisschool hoeft zich niet te beperken tot de de pauzes, maar kan een waardevolle plek in het curriculum innemen. Dit boek heeft als doel kennis over spelen naar voren te brengen en op te roepen tot een speelse houding bij de leraar. Bij elk hoofdstuk zijn aandachtspunten geformuleerd. Spelen is immers van belang voor de fysieke, emotionele, sociale en cognitieve ontwikkeling van kinderen. Als het om jonge kinderen gaat, is dat wel algemeen bekend. Maar dat spelen ook op latere leeftijd een stimulans is voor het ontwikkelen van zelfvertrouwen, veerkracht en flexibel denken is van groot belang. Eigenlijk houdt spelen nooit op, ook niet als je volwassene bent.

Louise Berkhout / Boom uitgevers Amsterdam / ISBN 9789024444724

Het goede doen. Groenere schoolpleinen in Zaanstad

in gesprek met Wethouder Natasja Groothuismink

| Auteur: Froukje Hajer |

Foto Pascal Fielmich

Froukje Hajer is ruim 35 jaar als vrijetijdspedagoog werkzaam in het sociaal domein op het terrein van het kindvriendelijke wijken vanuit het sociaal cultureel werk, Brede Scholen, kinderopvang en speelbeleid. Zij helpt organisaties, gemeenten en buurtbewoners en verbindt praktijk en beleid: bij projectontwikkeling, voorlichting, deskundigheidsbevordering, (bij)scholing, belangenbehartiging, beleids- en methodiekontwikkeling. Het belang van spelen is een rode draad in haar werk, waarbij zij altijd oog heeft voor het bereiken van kinderen die extra aandacht nodig hebben. Zij publiceert regelmatig. In 2016 verscheen haar boek 'Werk maken van spelen, -oproep voor speelbeleid'. Meer informatie: www.kind-spel-ruimte.nl

De gemeente Zaanstad wil de komende 10 jaar de Zaanse schoolpleinen vergroenen. In dit artikel is de wethouder aan het woord over de visie van de gemeente Zaanstad.

Speelruimtebeleid

Speelruimtebeleid was er al wel, maar we hebben de laatste jaren een enorme slag gemaakt om ook de kwaliteit van de speelplekken aandacht te geven. We zorgen ervoor dat ze aantrekkelijk zijn voor verschillende leeftijden. Voorheen werd bij de inrichting vooral gekozen voor onderhoudsarm en

hufferproof. Nu benaderen we het spelen en de ruimte meer integraal en hebben we meer aandacht voor natuurspeeltuinen. De omgeving moet uitdagend zijn, minder focus op speeltoestellen. Niet alleen inzetten op de kleinere speelplekken dicht bij huis, maar ook op de parken in de buurt. En ook het gewone spelen op straat in de openbare ruimte is zo belangrijk.

Avonturenplekken

Een natuurlijke omgeving heeft een enorme invloed op de ontwikkeling van kinderen. Bijvoorbeeld op de taalontwikkeling. Kinderen gebruiken taal tijdens hun spel, bespreken wat ze ontdekken, leren onderhandelen en spreken regels af.

Wat mij opvalt is dat we het allemaal veel te veel willen organiseren voor de kinderen. Kinderen hebben ook avonturenplekken nodig. De pedagogische waarde van het rommelen met zand knoeien is zo belangrijk. Of dat je ergens een hut kan bouwen, of in een boom kan klimmen. Je kan heel goed met kinderen afspreken wat kan en wat eventueel gevaarlijk zou zijn.

Voor alle leeftijdsgroepen

We willen graag dat de publieke ruimte goed toegankelijk is voor bewoners, en beter wordt benut. Het belang ervan hebben we in de coronapandemie nog eens extra gezien. We kijken naar het belang van kinderen, maar ook of plekken aantrekkelijk blijven voor andere leeftijdsgroepen, zodat ook oudere bewoners uitgenodigd worden in beweging te blijven. De urgentie is groot. Bij dergelijke gezondheidsvraagstukken is samenwerking met het sociale domein van belang.

Belangen van de kinderen

Er is altijd alertheid nodig om de belangen van kinderen in het oog te houden. Want kinderen hebben niet overal de ruimte om hutten te bouwen en natuur

Een kindvriendelijke gemeente

Thuis, op school en in de buurt groeien kinderen op. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor vele beleidsterreinen, die mede bepalen of kinderen goed en gezond op kunnen groeien. Goede voorzieningen voor kinderen en gezinnen voorkomen duurdere zorg. Het Internationale VN-verdrag inzake de rechten van het kind vormt een onderliggend kader.

Voor kinderen is spelen de motor van hun ontwikkeling. Zij krijgen via hun spel greep op de wereld. Gedurende hun hele jeugd. Of kinderen kansen hebben om te spelen, hangt af van hun cultuur, waar zij wonen en hoe gemeenten samenspelen met het werkveld en bewoners. Voor kinderen die opgroeien met meer risicofactoren is het extra nodig dat zij voldoende speelkansen hebben.

Volwassenen bepalen de speelmogelijkheden van kinderen. Thuis, op school, op de opvang, in de zorg en in de buurt. Binnen en buiten. Velen denken bij speelruimte aan buitenspeelen. Maar fysieke speelruimte alleen is niet genoeg. Een goed evenwicht tussen vrij spel en begeleid, georganiseerd spel vanuit een visie op het belang van spelen maken vele soorten spel mogelijk. In een veilige én uitdagende omgeving. Vele professionele én vrijwilligersorganisaties werken aan spel- en creativiteitsontwikkeling. In georganiseerd verband, én op 'vrije' speelplekken. Ze zijn afhankelijk van steun van overheid, fondsen en bedrijfsleven. Het werkveld is versnipperd, soms wel als sector georganiseerd, maar er is geen 'speelbranche'. Spelen is van iedereen, van de sport, de natuur, het onderwijs, de gezondheidszorg en de kunsten en de jeugdhulp. En natuurlijk van het Kinder- en jongerenwerk (jeugdwerk)! Ieder speelt een eigen rol. Los van positioneringsvragen en (financiële) instellingsbelangen is samenspel nodig om alle kinderen in alle gemeenten optimale speelkansen te bieden. Platform Ruimte voor de Jeugd stimuleert die interdisciplinaire samenwerking. Op landelijk én lokaal niveau. Door bijvoorbeeld met samenspeelbeloften te werken.

Zie www.ruimtevoordejeugd.nl en <https://www.samenspeelnetwerk.nl/>

"De Staten die partij zijn, erkennen het recht van het kind op rust en vrije tijd, op deelneming aan spel en recreatieve bezigheden passend bij de leeftijd van het kind, en op vrije deelneming aan het culturele en artistieke leven." Artikel 31 VN Verdrag Inzake de Rechten van het Kind

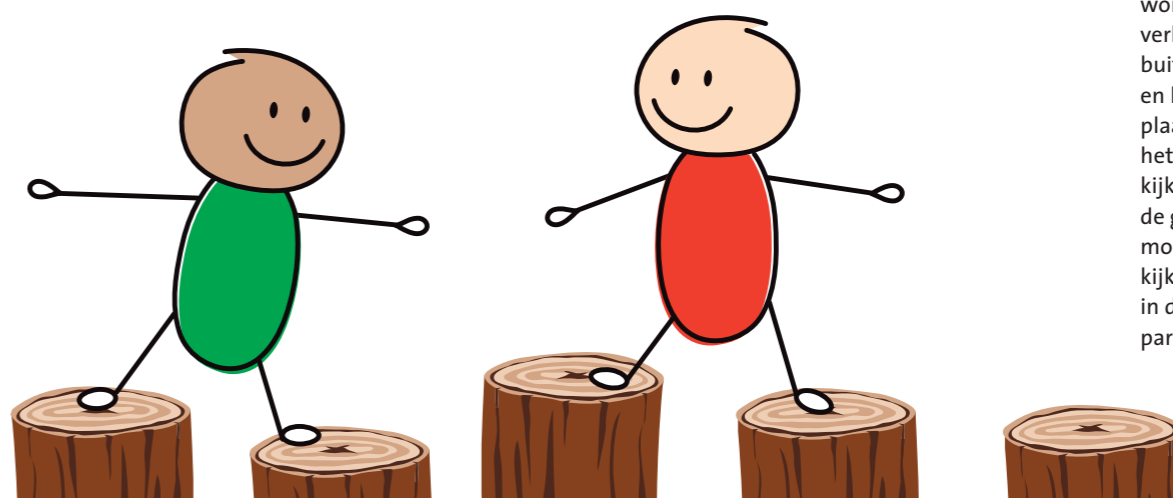
te ontdekken. En niet alle kinderen gaan naar de sportclub of de BSO. Voor kinderen die om verschillende redenen extra aandacht nodig hebben, is het extra belangrijk dat zij mee kunnen doen en succeservaringen op kunnen doen. Voor hen zijn voorzieningen in de directe omgeving echt belangrijk, dichtbij huis en bereikbaar. Met mijn collega's werken we samen aan het bestrijden van kansenongelijkheid en armoede.

Schoolplein als buurtspeelplek

Scholen zijn schakels in de gemeenschap. Elk schoolplein kun je zien als onderdeel van de ecosfeer in een buurt. In principe willen we dan ook dat schoolpleinen openbaar toegankelijk

zijn, zeker in buurten waar weinig ruimte is. Dat betekent maatwerk per buurt. Want geen enkele buurt is hetzelfde, en ook speelmogelijkheden verschillen per wijk. Het gebruik van een schoolplein zal afhangen van de ligging van de school. Wat is er nog meer in de omgeving, is er een park in de buurt?

Schoolpleinen hebben natuurlijk meer functies. Ze worden ook gebruikt voor de verlengde leertijd. En voor de buitenlessen. Veel leerervaringen en lessen kunnen ook buiten plaatsvinden, bijvoorbeeld bij het bewegingsonderwijs. Daarbij kijken we vaak te snel alleen naar de gymzaal – die er natuurlijk ook moet zijn. Maar we kunnen ook kijken of buitenbewegingslessen in de buurt, op het plein of in het park of het sportveld in de buurt

"VANUIT HET KIND
BLIJVEN DENKEN IS
MIJN MOTTO"

van de school plaats kunnen vinden. En ook hoe activiteiten van partners rond of samen met de school plaats kunnen vinden.

Afspraken maken

We moeten dus goed kijken hoe het gebruik van de schoolpleinen zo optimaal mogelijk kan zijn, en wat dat betekent voor de inrichting. We moeten creatiever zijn en over elkaars schuttingen kijken. Natuurlijk hebben scholen ook een eigen belang. Er moeten goede afspraken zijn voor het onderhoud en het beheer. Want we begrijpen ook dat het niet de bedoeling is dat de school steeds 's ochtends eerst het plein moet opruimen voor er gespeeld kan worden. En sommige kwetsbare activiteiten zoals moestuintjes en NME-activiteiten stellen andere eisen aan beheer en toezicht dan plekken met speelaanleidingen.

Het is belangrijk om ook de buurt bij de schoolpleinen te betrekken. In sommige buurten houden bewoners een oogje in het zeil. Een hek plaatsen moet een uitzondering blijven. Met buurtsportcoaches en jongerenwerk zijn afspraken te maken via de sociale wijkteams. We moeten met schoolbesturen en betrokkenen in gesprek over de vorm waarin we de openstelling na schooltijd kunnen regelen. Dat zal dus per situatie verschillend zijn.

Als gemeente kunnen we scholen ook heel praktisch steunen bij de aanleg van groene pleinen: door financieel te steunen bij het kopen van struiken en bomen, of handjes te leveren bij de aanleg en het verwijderen van tegels. Goed voor de kinderen èn goed voor de natuur. Want we hebben met het veranderen van ons klimaat meer groene, koele plekken nodig, waar het water van grote regenbuien kan worden opgevangen.

In gesprek gaan

Bewoners willen graag dat er speelruimte voor de kinderen is, maar tegelijk zijn ze bang dat deze plekken overlast

geven. Steeds weer moet je in gesprek gaan en luisteren naar argumenten. Het contact met bewoners is erg belangrijk.

Dat doen we ook bij het herinrichten van speelplekken. Medewerkers van de buitendienst van afdeling groen gaan kijken hoe een locatie gebruikt wordt, en gaan in gesprek met de kinderen en ouders die gebruik maken van een speellocatie of een park. Zo zorgen we dat we niet alleen vanuit een volwassenenbril kijken naar plekken.

We willen samen met de collega's vanuit andere beleidsterreinen maatwerk leveren en het gesprek aangaan. Binnen de gemeente, maar ook in de wijken. Het gesprek aan blijven gaan en luisteren naar elkaars argumenten. Scholen kunnen daar ook veel in betekenen, want zij staan in de buurten, en kennen de ouders.

Pedagogische bril

Het is belangrijk dat wij als bestuurders het belang van groene speelruimte uitdragen. We werken als wethouders ook vanuit onze verschillende portefeuilles goed samen, en leggen bijvoorbeeld de link met het beleid rond klimaatadaptatie en duurzaamheid.

Daarbij kijk ik vanuit mijn professionele achtergrond vanuit vorige functies in het welzijnswerk en de jeugdgezondheidszorg altijd door een pedagogische bril. Vandaaruit kan ik plannen in het college met de burgemeester en wethouders vanuit het belang van kinderen en jongeren bespreken met de collega's.

Motto

Vanuit het kind blijven denken is mijn motto. En door samen te werken betere speel- en ontwikkelingskansen bieden is mijn doel. Met ouders, leraren en andere professionals en bestuurders en de gemeente. We hebben we elkaar nodig in het belang de kinderen! ◀

Wij-land een echte Eco-school

Basisschool Wij-land staat met beide vestigingen (Westzaan en Assendelft) in het landelijke gebied aan de Zaanse polders. De school is een Eco-school in wording. Eco-Schools is hét wereldwijde programma voor scholen die met leerlingen werk maken van duurzaam denken en doen. Wereldwijd doen er al 59.000 scholen in 68 landen mee aan het programma! Met behulp van zeven stappen onderzoeken leerlingen de school en werken ze aan acties om deze te verduurzamen. Bijvoorbeeld door energie te besparen, afval te verminderen of het schoolplein te vergroenen. Als kers op de taart kan de school het internationale keurmerk voor duurzame scholen behalen: de Groene Vlag.

Wat doet de school allemaal?

Het Eco-team van de school, bestaande uit leerlingen uit de bovenbouw en leraar/Eco-coördinator Manissa Koning, vergadert 6-wekelijks en met elkaar maken ze keuzes en stellen ze prioriteiten voor de school. Zo ligt de focus op dit moment op het verzamelen van zwerfafval, het verminderen van afval en het scheiden van afval in de school. Maar ze organiseren ook andere acties zoals een 'warme-truien-dag'. Daarnaast is een team bestaande uit ouders en leraren actief om het schoolplein te vergroenen: er is veel meer beplanting, er zijn insectenhuisjes en er zijn boomstronken die naar de fantasie van de kinderen gebruikt kunnen worden. Ook zijn er vergevorderde plannen om een moestuin en een composthoop naast de school te maken. Meer info lees je op <https://eco-schools.nl/over-eco-schools/hoe-het-werkt>

Hoe denken de kinderen over hun Eco-school en het groene speelplein?

Rosalie: het plein is nu veel mooier geworden. Alleen grijze tegels was veel te saai. Tussen de plantjes zie je veel insecten. Maar ik pak ze niet op hoor, ik kijk er alleen naar.

Dex: ik vind soms slakken en spinnen tussen de planten

Dany: het plein is nu veel leuker en groen is mijn lievelingskleur. Als er een moestuin komt dan ga ik tomaten planten, die vind ik lekker.

Jesse: je kunt nu veel meer doen op het plein. Wij hebben thuis kippen. Kippen op school zou ook leuk zijn. En een boom om in te klimmen.

Demi: we rapen afval op want dat is beter voor de natuur. Ik hou van de natuur. Een moestuin op school vind ik wel leuk. Mijn oma heeft ook een moestuin. Ik zou er aardbeien in planten.

Bente: met de kinderen houden we het plein schoon.

Inspiratiemiddag Ecomarkt Agora

Op woensdag 15 juni is er voor alle medewerkers van Agora een inspiratiemarkt in het kader van de ECOSFEER en de Kinderboekenweek 2022, op de natuurspeelplaats van het SchatRijk van 14.30 tot 16.30 uur.

Volgend schooljaar is het thema van de kinderboekenweek GI GA Groen over de natuur en op de markt kun je inspiratie opdoen voor je school en workshops volgen of in gesprek gaan met deskundigen die je tips kunnen geven voor je school. Er zijn ook lesideeën, workshops over moestuinieren, gezond eten, materialen om meteen mee aan de slag te gaan en nog veel meer. Voor iedere school hebben we een goodie-bag samengesteld.

De Piramide groeit!

| Auteurs: Mariette Schreuder, Brede school coördinator IKC De Piramide |

Sinds een jaar is IKC De Piramide een prachtige natuurspeelplaats rijker. De speelplaats is de wereld in het klein en kunnen we vergelijken met de Griekse agora: een plein waarop de verschillende trainingssferen en levenssferen kunnen worden geoefend. Na de opening in februari 2021 zijn de bloemen, struiken en boompjes op het plein uitbundig gaan groeien en bloeien: het groen maakt de natuurspeelplaats compleet en biedt verrassende speelplekken vol uitdagingen.

De flora werd aangevuld met fauna en er werden 3 kippen verwelkomd die gehuisvest zijn in een prachtige kippenren. Deze kippen worden verzorgd door de kinderen zelf en door opvang en onderwijs collega's, een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Een insectenhotel herbergt de kleinste gasten.

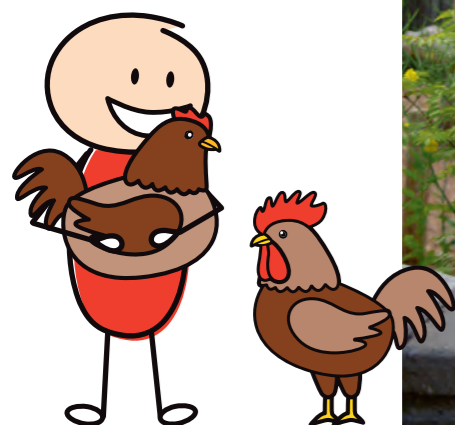
In de zomer maakt de waterpomp overuren. Er wordt druk gebouwd en gespeeld in de zandbak en onderhandeld wie

de pomp mag bedienen en waar het water langs weg kan lopen. Het klimtoestel daagt zelfs de kleinste helden uit tot klauteren, soms eerst aan de hand van meester of juf om het daarna alleen te proberen. Ook voor de groepsschommel staan de kinderen te dringen. Op je beurt wachten, wie gaat er duwen, met hoeveel kunnen we er wel of niet

in: er valt genoeg te bespreken. Daarnaast blijft er voldoende ruimte over om te fietsen, te voetballen, lekker te rennen of rustig te zoeken naar kleine beestjes of bijzondere bloemetjes of blaadjes en uit te rusten op een van de stenen muurtjes. Het plein krioelt van de enthousiaste en bezige leerlingen. Opvallend is dat er ontzettend veel wordt gepraat, gelachen, gespeeld én bewogen. Voor ruzietjes is nauwelijks tijd. De natuurspeelplaats nodigt uit om allerlei competenties in te zetten: de grove en fijne motoriek, sociaal emotionele vaardigheden, creativiteit en burgerschap.

Sinds een maand ligt er aan de andere zijde van de school een tweede natuurspeelplaats voor de allerkleinsten. Het IKC is sinds 28 februari volledig met de komst van baby's en peuters. We kunnen met trots zeggen dat De Piramide volop groeit en bloeit! Met een IKC breed project in mei waarin de natuur centraal staat wordt de ontdekkingsreis op de natuurspeelplaats voortgezet. De ambitie ligt er om het onderwijs regelmatig letterlijk naar buiten te verplaatsen en de natuurspeelplaats op deze manier optimaal te benutten. ◀

"DE SPEELPLAATS
IS DE WERELD
IN HET KLEIN"

Natuurbeleving binnen TintelTuin

| Auteur: Mariska van Driest, Pedagogisch coach/beleidsmedewerker TintelTuin |

Bij TintelTuin zijn we vorig jaar gestart met de pilot natuurbeleving. De aanleiding voor de pilot was een onderzoek van Jantje Beton waaruit bleek dat de afgelopen jaren kinderen steeds minder buiten spelen; 15% van de kinderen in de Randstad komt zelfs helemaal niet buiten. Uit tal van andere onderzoeken is gebleken dat natuurbeleving het welzijn bevordert en dat het goed is voor de gezondheid van kinderen.

een van de pilotlocaties is KDV De Albatros waar mijn collega Laura Lecluse en ik als eerste aan de slag zijn gegaan met de buitenspeelplaats. We hebben daar een prachtige ruime natuurtuin gekregen. We hebben juist ook een pilot locatie in Amsterdam gekozen waar we een schoolplein met weinig groen moeten delen. Ook daar kijken we hoe door het toevoegen van wat natuurlijke elementen we kunnen zorgen voor meer vrij spel en het ontdekken van de natuur.

Het plan van Agora om de schoolpleinen te vergroenen

sluit aan bij de visie van TintelTuin. Een mooi voorbeeld van de samenwerking tussen Agora en TintelTuin is te zien in Koog aan de Zaan. Per maart is KDV De Koppoter verhuisd naar IKC De Piramide. De Piramide heeft al een mooie natuurlijke buitenspeelplaats voor de oudere kinderen. Wij zijn, met dezelfde ontwerper, aan de slag gegaan om ook het buitengedeelte bij de dagopvang om te toveren tot een natuurlijke speelplaats. Er is een klim- en klautertoestel, een waterpomp, zandbak en een houten wigwam begroeid met groen. Er zijn fruitbomen, struiken en bloemen en een voederpaal voor de vogels. Ook is er een afgeschermd stukje voor de allerkleinsten. Kinderen krijgen er volop de kans om op ontdekkingsreis te gaan met elementen als zwerfkeien, boomstammen, stapstenen, zand, water en losse natuurlijke materialen in de buitenkeuken. Los natuurlijk materiaal heeft een grote speelwaarde. Het is 'open materiaal' en het is los in de zin van dat het geen vaste speelbetekenis heeft. Kinderen kunnen de betekenis eraan geven die zij willen. Met fantasie en creativiteit creëren ze hun eigen wereld. Heerlijk met water, zand, houtsnippers, takjes en bladeren spelen. Vinden kinderen een kuiltje in een grote kei dan vullen ze dat met zand, ze ontdekken dat het met water gevuld is als het heeft geregend of dat de kei lekker warm aanvoelt als de zon schijnt. Kinderen ontdekken beestjes en verwonderen zich als de mieren gaatjes in het zand maken tussen de tegels. Het zijn allemaal mooie leermomentjes. Alle zintuigen worden spelenderwijs op scherp gezet.

Natuurlijk spelen biedt kinderen een andere, veelzijdige manier van bewegen; rennen, springen, klimmen en balanceren. Zo heeft ieder kind een mogelijkheid om zijn of haar eigen grenzen op te zoeken en dat geeft een gevoel van vrijheid en zelfvertrouwen.

We gaan bij TintelTuin uit van de behoeftes van de kinderen en het ritme van de kinderen. Dat zie je ook terug aan het interieur op de nieuwe groepen waar we gebruik maken van natuurlijke materialen en veel open spel materiaal.

De buitenspeelplaats voor de jongste kinderen van de opvang sluit mooi aan op de grote natuurspeelplaats voor de oudere kinderen. Zo zorgen we niet alleen binnen maar ook 'buiten' IKC De Piramide voor een doorgaande lijn! ◀

Buiten leren op een natuurrijk, gezond schoolplein

| Auteur: Vivian van Deel, Nationale Buitenlesdag |

Door regelmatig reguliere lesstof in de buitenlucht aan te bieden, ontdekken, onderzoeken en leren leerlingen spelenderwijs, op andere manieren en met meer plezier. Buiten lesgeven heeft meerdere voordelen: bewegen is gezond, leerlingen leren in een echte en rijke context en ze leren omgaan met risico's, je kunt ze in allerlei vormen laten samenwerken, het biedt ruimte voor onderzoekend leren en bovenal geeft het leerlingen plezier. Meer lezen over waarom buitenles belangrijk is? Lees dan de literatuurstudie Buitentijd is leertijd* van Mark Mieras.

De waarde van een natuurrijke, gezonde buitenruimte rond scholen

Buitenles geven kan op elk schoolplein, maar het is gebleken dat natuur een onmisbaar onderdeel van een goede buitenleslocatie is. Dit vanwege de positieve impact op het welzijn van de leerlingen. Ze waarderen het schoolplein

niet alleen beter, ook kunnen ze zich, zelfs nog na de buitenles, beter concentreren. Bovendien stimuleert een groen schoolplein creativiteit en beweging en wordt er op een groen schoolplein minder gepest. In 2021 is een whitepaper* gepubliceerd over de waarde van een natuurrijke, gezonde buitenruimte rond scholen. Daaruit is onder andere gebleken dat:

A: Een groen schoolplein ondersteunt de gezonde ontwikkeling van kinderen. Een groen schoolplein heeft het vermogen om zowel de fysieke als de sociaal-emotionele, de cognitieve én de morele ontwikkeling van kinderen te stimuleren. Het is daarom een krachtig instrument om in te zetten voor de ontwikkeling van kinderen.

B: Een groen schoolplein draagt bij aan kennis over en de band met natuur. Dit is belangrijk, omdat het hebben van een goede band met natuur samenhangt met het welzijn van mensen.

C: Een groen schoolplein draagt bij aan een betere kwaliteit van onderwijs. Naast de voordelen op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen kan een groen schoolplein ook bijdragen aan de leerprestaties. Zo verbetert de aanwezigheid van groen het werkgeheugen en zorgt buitenspelen op een groen plein ervoor dat kinderen daarna hun aandacht beter bij de lesstof kunnen houden. Een groen schoolplein maakt het ook voor leraren aantrekkelijker om buiten les te geven. Op dit moment wordt nog slechts 1% van de lessen buiten gegeven. Dit terwijl het volgens juffen en meesters goed zou zijn als een kwart van de lessen buiten plaats zou vinden. Ruim 90% van de leraren verwacht namelijk dat buitenles

leidt tot een betere concentratie, dat lesstof langer blijft hangen en kinderen creatiever leren denken. Leerlingen zelf vinden buiten les krijgen fijn, want buiten is er frisse lucht, is meer te beleven en kan je spelen en leren tegelijk.

Nationale Buitenlesdag

Jaarlijks organiseren IVN Natuureducatie en Jantje Beton begin april de Nationale Buitenlesdag. Op deze dag geven leraren op meer dan 2500 scholen buiten les. De eerste editie was in 2016, toen deden 130 scholen mee. Elk jaar werd de Buitenlesdag groter en groter en nu vieren we op deze dag dat er op scholen in heel Nederland door duizenden leraren steeds meer buitenles wordt gegeven. Niet alleen op die ene dag in het jaar, maar het hele jaar door. Want eigenlijk is elke dag Buitenlesdag! ◀

* https://www.buitenlesdag.nl/wp-content/uploads/2021/12/Factsheet_BLD2018-1.pdf
** <https://www.buitenlesdag.nl/wp-content/uploads/2021/12/De-waarde-van-een-natuurrijke-gezonde-buitenruimte-rond-scholen-whitepaper-LR.pdf>

Vivian van Deel werkt sinds 2015 met veel plezier bij IVN Natuureducatie. Zij is voornamelijk werkzaam op projecten rondom Kind & Natuur, een van de vier thema's van IVN. Met dit thema werkt ze met vele collega's aan een (be)leefwereld waar contact tussen kind en natuur vanzelfsprekend is. Als projectleider van de Nationale Buitenlesdag stimuleert ze als sinds de start van het project (2016) leerkrachten om het schoolplein te gebruiken voor lessen. Ook houdt ze zich bezig met het vergroenen van schoolpleinen en plant ze met kinderen en buurtbewoners Tiny Forests aan.

BOEKEN TIPS

3

Kaboutersoep en wonderblaadjes, zintuiglijke buitenavonturen voor baby's, peuters en kleuters

Kinderen leren door observatie en bootsen spelenderwijs na wat ze zien gebeuren. Aan uitleg hebben ze minder, aan zelf ervaren des te meer. Kinderen verwonderen zich en hebben een innerlijke drang om de wereld te ontdekken met hun zintuigen. De auteur laat in dit boek zien dat er voor jonge kinderen buiten ook veel te beleven valt. En hoe je hier als begeleider mee om kunt gaan. De auteur geeft informatie over de zintuigen per leeftijdsgroep. En ze geeft vele suggesties wat je qua spel, jaargetijde en leeftijd met een kind kunt doen. Daarnaast bevat het boek tips hoe je een buitenruimte, ongeacht de afmeting, op eenvoudige wijze zelf kunt omtoveren tot een ontdektuin voor kinderen.

👁️ Ity Busstra / A3 boeken / ISBN 9789491557149

4

Groene voeten

Groene voeten van Lotte Stegeman is een doe- en denkboek voor kinderen over duurzaamheid. Want hoe zit het nu precies met koeienscheten, benzineslurpers, plastic soep en klimaatverandering? Welke geniale groene ontdekkingen werken echt? En wat kunnen kinderen allemaal zelf doen? Groene Voeten is een optimistisch en handig boek over duurzaamheid, vol met tips voor een groen leven!

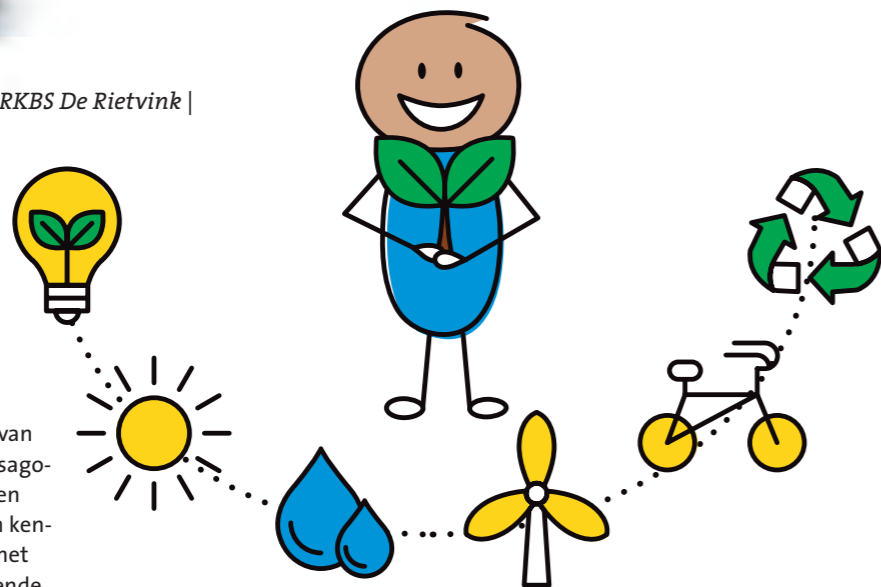

👁️ Lotte Stegeman / Uitgeverij Luitingh-Sijthoff / EAN 9789024580293

Duurzaam onderwijs

| Marjan Tromp, directeur RKBS De Rietvink |

aan de hand van het bildungsagoramodel laten we kinderen kennis maken met de verschillende aspecten van de maatschappij. In vier leefsfere (privé, privaat, politiek en publiek), ontwikkelen zij zich tijdens dagelijkse handelingen en ontmoetingen middels de trainingssferen sport, kunst, wetenschap en religie. Belangrijk is dat kinderen inzicht ontwikkelen in de samenhang tussen de bovengenoemde sferen. Om al deze 'sferen' heen zit de 'ecosfeer' van de natuur. Hierin komen de kinderen in aanraking met alle aspecten die te maken hebben met de natuur om ons heen, het milieu en het klimaat.

In het schooljaar 2021-2022 ligt bij de scholen van de Stichting Agora het accent op duurzaamheid en ecosfeer. De sfeer die als een soort 'dampkring' de leef- en

trainingsferen omsluit. Het ecosysteem waarin alle levende wezens direct of indirect met elkaar in verband staan. Zonder de ecosfeer zijn de andere sferen niet levensvatbaar. Maar wat moeten we dan verstaan onder duurzaamheid? Duurzaamheid houdt in dat je rekening houdt met wat mensen die na jou leven nodig hebben voor een menswaardig bestaan op een gezonde aarde waar genoeg is voor iedereen. De term rentmeesterschap geeft aan dat de aarde ons in bruikleen is gegeven. Waaraan moeten we dan denken bij een 'gezonde aarde'? De zon, als bron van leven op aarde, zorgt ervoor dat planten groeien die gegeten worden

door levende wezens, die op hun beurt doodgaan en in de aarde verteerd weer als voedsel van planten dienen. Onder meer door erosie komen allerlei mineralen geleidelijk in de grond terecht. De kringloop van het leven is een feit. Maar de mens verstoort dit natuurlijke proces op allerlei manieren met als gevolg een ongezonde aarde. We halen grote hoeveelheden mineralen als olie, steenkool, koper en ijzer en fossiele brandstoffen uit de aarde. Dat raakt een keer op. We brengen veel stoffen in de natuur in de vorm van uitlaatgassen en giftige chemische stoffen die niet kunnen worden afgebroken. We breken de natuur, noodzakelijk voor schoon water en schone lucht, af. Als dat wordt ingezien, is meteen duidelijk wat ons te doen staat om het tij te keren. Namelijk precies het tegenovergestelde.

Vandaag leren voor een wereld van morgen. Duurzaam onderwijs start vanuit de erkenning dat onze handelingen van vandaag de wereld van morgen mee vormgeven. Onze samenleving heeft meer dan ooit te maken met een groot aantal complexe problemen.

Duurzame oplossingen liggen niet voor de hand: het is veeleer een zoeken en tasten dat de expertise van één bepaalde discipline overstijgt. Daarom spreken we van duurzaamheidskwesties: kwesties die ons allen aangaan. Het gaat erom grip te krijgen op de duurzaamheidsuitdagingen van deze tijd. Van klimaat tot migratie, van biodiversiteit tot circulaire economie en van global governance (mondiaal bestuur c.q. internationale samenwerking) tot menselijk gedrag. In 2015 zijn door de Verenigde Naties de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDGs – Sustainable Development Goals) vastgesteld. De nieuwe mondiale duurzame ontwikkelingsagenda voor 2030. De lidstaten moeten zelf zorgdragen voor de vertaling ervan in nationaal beleid. Als iedereen zich hieraan houdt, is er in 2030 geen extreme armoede, ongelijkheid en klimaatverandering meer (het is nu 2022!).

Voor kinderen zijn deze doelstellingen vertaald in de Junior Global Goals afgebeeld in de Schijf van Zeven. Kennis hiervan en het handelen ernaar draagt bij aan het realiseren van een duurzame wereld. Ieder doel kan op zichzelf staand worden ingezet, maar draagt ook binnen de Schijf van Zeven bij aan de bewustwording van wat een duurzame wereld inhoudt. Met ieder doel kan concreet aan de slag worden gegaan, maar bedenk dat alles met elkaar samenhangt. Het eerdergenoemde concept 'ecosfeer' is holistisch van aard. 'Het geheel is meer dan de som der delen'.

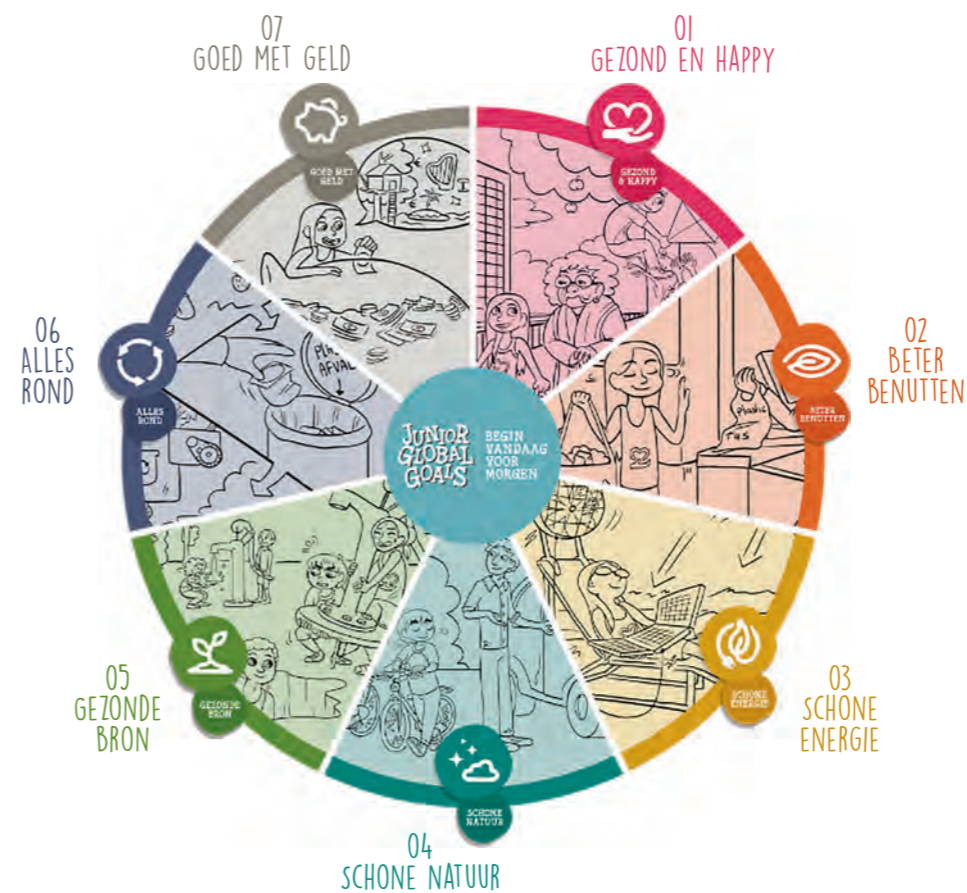
Zoals gezegd staan veel zaken in verband met elkaar. Zolang zich op de wereld grote problemen voordoen als armoede, voedseltekort, ontbreken van onderwijs, oorlog, gezondheidszorg willen mensen eerst dat soort dingen voor zichzelf regelen. Pas dan komt er aandacht voor de natuur.

We kunnen de zorg voor een leefbare toekomst niet in handen leggen van de nieuwe generaties. We kunnen de kinderen niet opzadelen met problemen die in het verleden en heden zijn ontstaan. Het is bekend dat kinderen zich daadwerkelijk zorgen kunnen maken. De jonge activiste Greta Thunberg staat daarin niet alleen. Wel kunnen we ze meenemen op onze expeditie om gemaakte fouten te herstellen, in de toekomst te voorkomen en de aarde weer gezond te maken. ◀

"DE AARDE IS ONS IN BRUIKLEEN GEGEVEN"

DE SCHIJF VAN ZEVEN

(AFBEELDING IS TE DOWNLOADEN OP: [HTTPS://SCHOOLDAGVANDEDUURZAAMHEID.NL/JUNIOR-GLOBAL-GOALS/](https://schooldagvandeduurzaamheid.nl/junior-global-goals/))

Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAangeleideWerken 4.0 Internationaal (CC BY-NC-ND 4.0)

BRONNEN

- *Duurzaamheid als nieuwe religie* – Radboud Universiteit. <https://www.ru.nl/nieuws-agenda/meer-info/2018/april/religieus-duurzaamheid/>
- *Duurzaam onderwijs* <https://www.kuleuven.be/duurzaamheid/duurzaam-onderwijs>
- *Duurzaam onderwijs aan de KU Leuven* <https://www.kuleuven.be/duurzaamheid/doc/duurzaam-onderwijs-visietekst.pdf>
- *Ecoteam alfabet 2021 - 2022* - KU Leuven https://www.kuleuven.be/duurzaamheid/ecoteams/Ecoteam%20alfabet%202021-2022%20KU%20Leuven_Nederlands.pdf
- *Junior Global Goals* <https://schooldagvandeduurzaamheid.nl/junior-global-goals/>
- *Spreekbeurt over duurzaamheid* <https://schooldagvandeduurzaamheid.nl/spreekbeurt/>
- Steenhuis P.H. c.s. *De Zaanse Agora* ISVW Leusden 2015

Schoolmoestuin: een rijke leeromgeving

| Auteurs: Annerie Rutenfrans en Annette de Vries |

De aandacht voor groene schoolpleinen groeit. Ook Agora zet hierop in en dit biedt kansen voor een bijzonder onderdeel van het groene schoolplein: de moestuin. Ouderwets? Zeker niet! Het is helemaal van deze tijd!

Betekenisvol onderwijs bij uitstek

Een schoolmoestuin is een leeromgeving waar kinderen veilig ervaringen kunnen opdoen en competenties kunnen verwerven. Kinderen die zaaien, verzorgen en oogsten, verwonderen zich voortdurend over de groei en bloei van

gewassen. Dit stimuleert een onderzoekende houding. Hun begrip van planten, voedsel, natuur en klimaat groeit, evenals hun vocabulaire, zelfstandigheid, zelfvertrouwen, welbevinden, veerkracht, verantwoordelijkheidsgevoel én hun motorische vaardigheden. Via de regenton en de composthoop leren ze over de natuurlijke kringlopen van water en voedingsstoffen. Hiermee wordt de kiem gelegd voor duurzaam gedrag in de toekomst. Hoewel sommige kinderen (en leraren) bang zijn voor vuile handen of om een worm of slak vast te pakken, groeit met goede begeleiding de vertrouwdheid met een

natuurlijke omgeving vanzelf. Ook zaakvakken en rekenen en taal komen in de tuin aan bod: bereken maar eens met een meetstokje de omtrek en het oppervlak van de tuin en meet afstanden tussen het zaaigoed. Spelenderwijs beoordelen, ordenen, tellen en verdelen de leerlingen hun oogst en leren op een natuurlijke manier samenwerken.

Meer groenten eten

Door het schooltuinieren proeven kinderen veel eerder onbekende groenten en fruit. Ze nemen de oogst en recepten mee naar huis en het gezin eet ook eens courgettes en radijzen. Bewezen is dat moestuinierende kinderen meer groenten lekker vinden en dat is natuurlijk winst voor gezondheid en toekomstig eetgedrag.

Leren moestuinieren

Hoe kan moestuinieren echt onderdeel worden van het onderwijs? Moestuinieren is van een andere orde dan de populaire minikweekpotjes. Op een aantal plekken kunnen schoolklassen terecht op een moestuincomplex met begeleiding van vrijwilligers of professionals*. Maar niet overal zijn zulke voorzieningen. Buurt- of volkstuinten en royale kavels kunnen ruimte bieden. Regelmatig blijkt dat een

**Bij het Zaans Natuur & Milieu Centrum kan een beperkt aantal schoolklassen jaarlijks terecht om te moestuinieren.*

"DE MOESTUIN
OUDERWETS?
ZEKER NIET!"

gesprek met eigenaren over gebruik van hun grond voor deze doeleinden verrassende win-win situaties oplevert. Zo zorgt een vmbo-groenopleiding al tien jaar op eigen terrein tuinles aan kinderen, waardoor steeds meer kinderen uit deze wijk zich voor deze vervolgopleiding aanmelden. Ook zorginstellingen helpen soms een basisschool aan grond en vrijwilligers voor ondersteuning van de tuinlessen en het onderhoud. Bewoners genieten van tuinierende kinderen en snoepen mee van de oogst.

Ondersteuning bij schooltuinieren

Ook op zoek naar mogelijkheden, financiële middelen en deskundigheid voor een

Annerie Rutenfrans is initiatiefnemer van de Alliantie Schooltuinen.
Annette de Vries is Makelaar Jong Leren Eten Noord-Holland.

eigen schooltuin? Investeer in een gedegen voorbereiding. Kijk vooral wat mogelijk is binnen de beschikbare ruimte, middelen, wensen en werkwijzen op school en betrek zo nodig experts. Hiervoor is de beslisboom 'Schooltuin: van idee tot

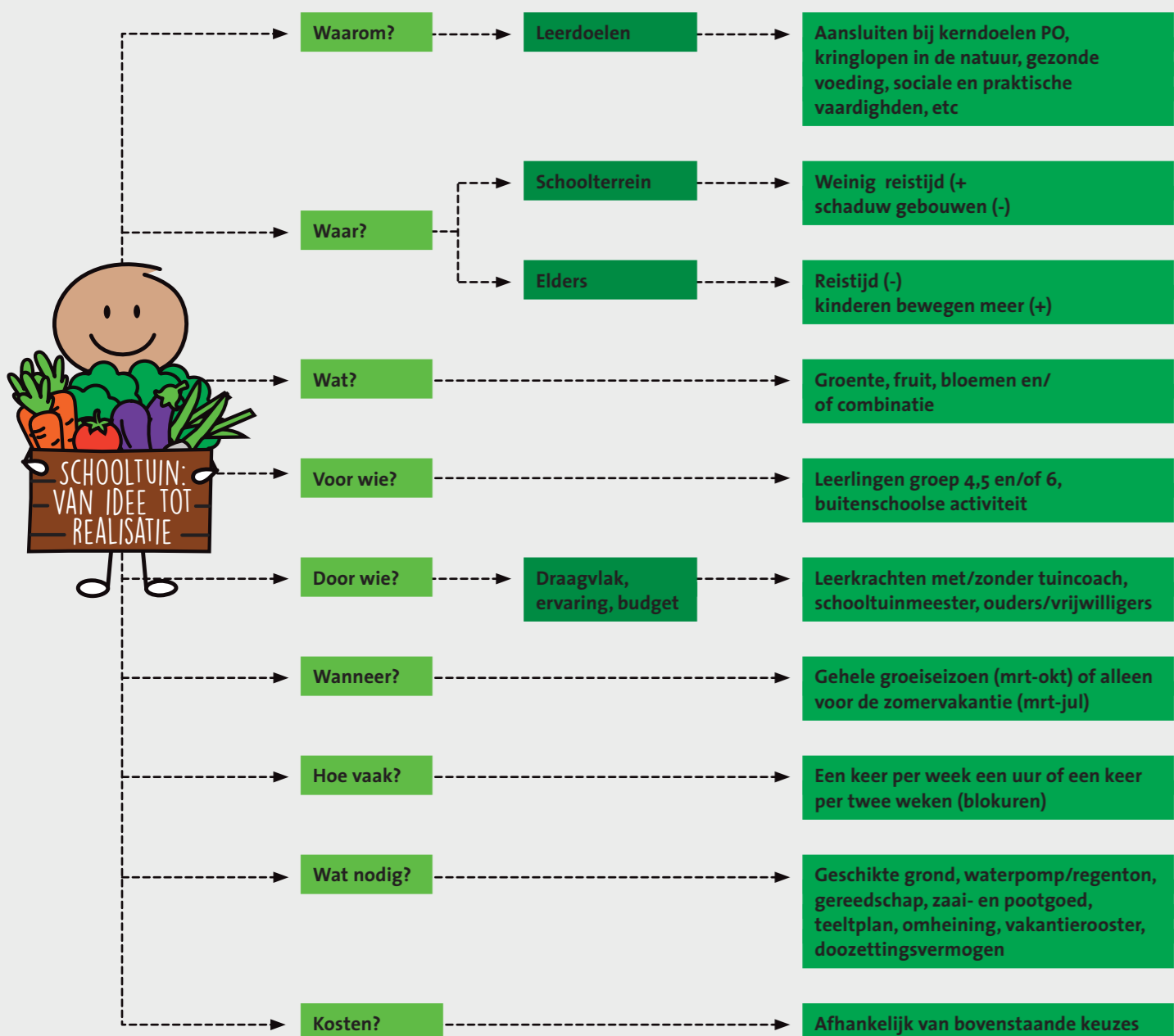
realisatie' ontwikkeld. Een stappenplan en handleidingen om te komen tot een florierende schooltuin staan op de website van de Alliantie Schooltuinen, evenals lesmaterialen zoals instructiekaarten en contactgegevens van schooltuinexperts, die kunnen

helpen bij het maken van een draaiboek en teeltplan op maat. Ook op de website van voedseleducatieprogramma Jong Leren Eten staat informatie over subsidies en ondersteuning van moestuincoaches om een start te maken. **Met voldoende draagvlak en ondersteuning van het team, werkt ook een kleine moestuin al stimulerend, inspirerend en verbindend!** ◀

Meer weten?

Ga naar www.alliantieschooltuinen.nl of www.jonglereneten.nl.

BESLISBOOM: VAN IDEE TOT REALISATIE

©Annerie Rutenfrans

| Auteur: Paul Laport |

Flip Valk werkt al ruim vijftientig jaar voor het Zaan Natuur & Milieu Centrum (ZNMC). In juli gaat hij met pensioen. Enthousiast blikt hij terug en vertelt hij over het belang van groen voor kinderen.

Jeugd // 'Mijn jeugd bracht ik door in Hofwijk, vlak bij de voetbalvelden van Zaanlandia. Na schooltijd was ik altijd buiten en zwierf ik met vriendjes door de velden. Op zaterdagochtend was er een buurman die regelmatig met ons erop uitging. Met hem kwamen we op plekken waar we zelf niet heen durfden. Op een van die tochten zag ik mijn eerste kievit. Een hele belevenis die ik me nu nog helder herinner.'

School // 'Op school hadden we een leraar, meester Arendse, die de natuur naar binnenhaalde. Hij had een paar hokken, getimmerd door vader Kakes van het gelijknamige bouwbedrijf, waar duiven in zaten. En volgens mij hadden we op een gegeven moment zelfs een konijn achter in de klas. Deze leraar liet ons kennismaken met uilenballen. Dat vond ik heel bijzonder. Eigenlijk lijkt het op zoals wij nu bij het ZNMC te werk gaan.'

Kinderen van nu // 'Ik merk dat kinderen van tegenwoordig niet heel anders zijn dan wij vroeger. Als ze een bos zien, willen ze erin spelen. Ze zijn nog even nieuwsgierig als wij. Ouders zijn wel veranderd. Natuur wordt steeds meer als een gevaar gezien. Onze grootouders zwierven makkelijk vijf kilometer van huis. Tegenwoordig weten ouders altijd precies waar hun kind is, door de apps op de telefoon of door het voortdurende toezicht. Een kind krijgt nauwelijks kans zelf op avontuur te gaan.'

Zintuigen // 'Terwijl het contact met natuur ontzettend belangrijk is. Het prikkelt je zintuigen. Het is fijn om zandkorrels door je handen te laten gaan, heerlijk om de geuren van de herfst op te snuiven of met je voeten op het trilveen te staan. Een hele ervaring om de bast van een boom te voelen. Het is bovendien bewezen dat natuurbeleving mensen gelukkiger maakt. Dat zie je op onze natuurspeelplaats, waar kinderen met blijde gezichten enthousiast rondrazen. Helaas zie je dat ouders de natuur steeds vaker buiten de deur houden. Natuur wordt helaas vaak gezien als iets dat vies is.'

ZNMC // 'Ik ben opgeleid als leraar en had van jongs af aan affiniteit met natuur. In mijn baan als educatief medewerker kan ik lesgeven en natuurbeleving goed met elkaar combineren. Ik breng kinderen in contact met natuur en laat hen ervan genieten. De excursies naar de veenweiden zijn daar een prachtig voorbeeld van. We proberen niet beleerd te zijn, maar willen schoonheid laten zien. Kinderen prikkelen, hen nieuwsgierig maken. En – het klinkt misschien wat hoogdravend – ik hoop dat kinderen daardoor later respectvoller met hun leefomgeving om zullen gaan.'

Toekomst // 'In juli neem ik afscheid. Ik ga het vast enorm missen, want het is misschien wel de allerleukste baan die bestaat. Ik blijf betrokken bij het ZNMC, als vrijwilliger en als imker op de schooltuinen. En ik heb een kleinkind waar ik al heerlijk mee door de natuur kan banjeren. Nee, vervelen zal ik me zeker niet.' ◀

LEREN AAN DE ZAAAN

9

7 juni 2022 / Topsportcentrum De Koog / Kick-off trainingsfeer **SPORT**

Met sport bedoelen we fysieke krachtmeting, het fysieke spel of denkspel dat op reglementaire wijze in competitieverband of recreatief gespeeld kan worden.

Sport leert ons om sportief samen te werken, sportief te concurreren, binnen vaste regels doelen te bereiken, te winnen en te verliezen en te leren om onze fysieke mogelijkheden en grenzen te (ver)kennen. Door een sport te beoefenen ontwikkel je doorzettingsvermogen en leer je samen te werken op het speelveld met regels en doelen. Er is moed voor nodig om je waardigheid te bewaren bij zowel winnen als verliezen. Sport is ook een veilige oefenplek en draagt middels bewegen bij aan een gezonde levensstijl.

Het schooljaar 2022-2023 zal bij Agora in het teken staan van sport in brede zin. In deze 'trainingsfeer' kunnen kinderen oefenen in het omgaan met mogelijkheden/grenzen, fysiek/ mentaal groeien, competitie/ concurrentie, winst/verlies, regels, discipline, doorzetten, samenspelen, respecteren, empathisch vermogen vergroten, ontmoeten diversiteit, inclusie, ontspannen, amuseren, gezondheid, verbinden, verbeteren en eigenwaarde.

Er zijn vele varianten van sportbeoefening: individuele als teamsporten, fysieke en denksporten, goedkope en dure, natuur(on) vriendelijke, risicovolle of minder blessuregevoelig.

Op de scholen van Agora heeft Bildung de afgelopen jaren een herkenbare plek gekregen. In 2014 tijdens Leren aan de Zaan 6 in het Zaantheater, is het Bildungsagoramodel geïntroduceerd met vier leef- en vier trainingssferen. In 2015 verscheen ons boek 'De Zaanse Agora' en in 2016 hebben we, tijdens Leren aan de Zaan 7, van alle sferen kunnen proeven in het centrum van Zaandam. In het schooljaar 2017-2018 hebben we op basis van de trainingsfeer Kunst en Cultuur in samenwerking met De Nationale Opera op alle scholen het prachtige operajaar Opera aan de Zaan beleefd. Vervolgens stond in september 2019, Leren aan de Zaan 8, de trainingsfeer Wetenschap en Techniek centraal op bijzondere locaties in oud- Koog/Zaandijk. En nu... **Leren aan de Zaan 9!**

Op dinsdag 7 juni 2022, derde pinksterdag, vindt het volgende congres 'Leren aan de Zaan' plaats. Deze 9e editie staat dit keer in het teken van de **trainingsfeer Sport**.

Waarom een trainingsfeer Sport?

De betekenis en waarde van sport voor de individuele mens en de samenleving als geheel is groot en dus ook voor kinderen en hun ontwikkeling.

Colofon

Marktplaats is een uitgave van Agora, stichting voor bijzonder primair onderwijs in de Zaanstreek.

Postbus 88
1500 EB Zaandam

Bezoekadres
Agora
Rosmolenstraat 30
1502 PA Zaandam
T 075 201 01 01
E info@agora.nu
I agora.nu

Redactie:
Carlita Koningstein, Rien Spies.
Gastredactie:
Marc van de Geer
redactie@agora.nu

Aan deze uitgave werkten verder mee:
Rien Spies, Agnes van den Berg, Marc van de Geer, Froukje Hajer, Mariëtte Schreuder, Mariska van Driest, Vivian van Deel, Marjan Tromp, Annerie Rutenfrans, Annette de Vries, Paul Laport.

Vormgeving:
Marie José Kakebeeke,
MNB Communications
mjkakebeeke@gmail.com

Fotografie:
Pascal Fielmich, Marc van de Geer, Zaan Natuur en Milieu Centrum, TintelTuint, Dirk Brand

Illustraties:
Marie José Kakebeeke

Drukwerk:
Books4You BV

©2022

 agora
leren / leven

Agora
Postbus 88
1500 EB Zaandam

Bezoekadres
Rosmolenstraat 30
1502 PA Zaandam

T 075 201 01 01
E info@agora.nu
I agora.nu

